

Qui ha fet l'ornitologia a l'arxipèlag?

Lluís Pou i Francesc Barceló, dues figures senyeres

Jesús R. Jurado

És ben vera que molts pocs són profetes a la seva terra però en aquest cas, a més estem parlant de persones que dedicaren la seva vida a l'estudi, l'ensenyament i l'ornitologia entre altres disciplines. Són activitats que, la veritat sigui dita, deixen molt pocs "fans". Les biografies que avui toquem són però, de les que marquen un abans i un després de qualsevol activitat i corresponen a uns personatges que si més no, pels ornitòlegs han de ser coneguts i respectats.

Foren coetanis i publicaren els treballs que ens interessen amb deu anys de diferència. Pel que fa a Pou i Bonet, l'escriptor Miquel Rayó, també ornitòleg i amic, que fou un dels fundadors i president del GOB, té escrit un magnífic treball en el que analitza l'obra de Lluís Pou. Du un títol una mica llarg que comença dient "*Notes sobre els inicis de la protecció dels Aucells...*" etc. I està escrit amb la intenció d'acompanyar una hipotètica reedició del llibret d'en Lluís Pou. El treball encara és inèdit. El projecte no ha estat realitzat i pensem des d'aquestes modestes línies, que els dos treballs junts en un sol llibre serien d'un gran valor per l'Ornitologia i per la Cultura. Tal vegada el GOB deuria..., bé, queda escrit i ara anem a la biografia.

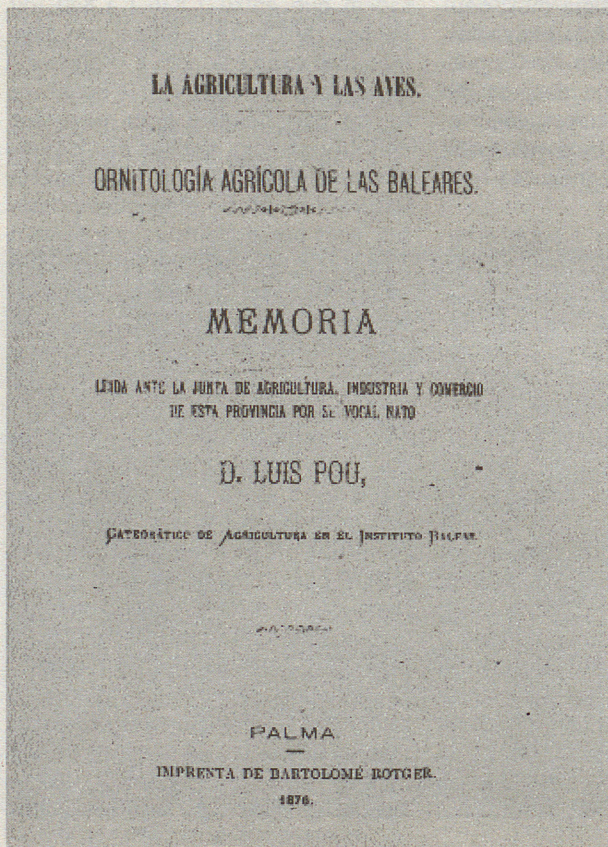
Lluís Pou i Bonet

Aquest vertader pioner del Conservacionisme al nostre país, degué nàixer de cap al final del primer quart del segle XIX, ja que sabem que entre 1.836 i 1.840 fou alumne de l'Institut Balear, on anys més tard exerciria com a professor i catedràtic. En Lluís Pou i Bonet va formar part d'aquell gran moviment de la Il·lustració, immers en l'ensenyança de l'Agricultura i la Història Natural i la difusió d'aquelles primeres idees proteccionistes que sorgien a partir de la segona meitat del segle XVIII a tot l'estat i que a les Illes anaven calant a alguns àmbits concrets com fou la Societat Econòmica d'Amics del País. L'ensenyament de matèries com la botànica, l'agricultura, la zoologia i altres de més especialitzades relacionades amb elles, arribaren a assolir una gran tradició en aquell Institut Balear que als voltants de l'època en la que estava dirigit per Francisco Manuel de los Herreros, fou un autèntic temple docent des d'on s'inicià el lentíssim camí del coneixement, la divulgació i la protecció de la Natura al nostre arxipèlag, l'ecologia, la protecció dels boscos, etc., de la mà de personatges com el precursor Josep Monlau i alguns dels seus col·legues

com els seus successors en la càtedra, Francesc Barceló i Combis i el que ara ens ocupa, Lluís Pou i Bonet, o el successor d'aquest, Pere Estelrich, que amb les seves publicacions i les seves ensenyances, aquelles primeres passes, participaren i han fet possible que, malgrat tot, al nostre arxipèlag avui, hi hagi la consciència ecologista, en el més ampli sentit de la paraula, que hi ha.

Com ja hem dit, en Lluís Pou i Bonet fou catedràtic de vàries matèries a l'Institut Balear i a més ocupà diversos càrrecs a l'Administració. Els

seus treballs publicats, es centraren sobre temes de la seva especialitat: *Conferencias Filoxéricas* (1.879), i *Noticia sobre la Filoxera vastatrix. Vademecum del viticultor balear* (1.880), que foren premiats per la Societat Econòmica d'Amics del País i per l'Exposició Universal de Barcelona. També fou autor de *La sal i sus relaciones con la Agricultura y la Ganaderia* (1.873) i a la fi, l'obra que aquí ens interessa: *La Agricultura i las aves. Ornitología Agrícola de las Baleares*, presentada el 1.871 "por encargo del Muy Ilustre

Portada del llibret "La Agricultura y las Aves", l'obra d'ecologia ornitològica de Lluís Pou i Bonet.

Sr. Gobernador de la provincia", davant la Junta de Agricultura, Industria y Comercio, (fou editada el 1.876). Tota l'obra escrita de Lluís Pou se'ns apareix impregnada d'una sorna i un sentit de l'humor característic i no exemptes d'unes dosis de verí. Podem imaginar les seves classes a l'Institut i les seves conferències, esquitxades d'iròniques conyes i veritats com a punys de les que no estaven a cobro ni científics i col·legues, ni mestres o pagesos, ni caçadors ni propietaris rurals, ni molt manco, polítics. *La Agricultura y las Aves* és una lectura d'allò més recomanable, sinó obligada, per naturalistes, ecologistes, ornitòlegs i gent curiosa en general. En un deliciós llenguatge "demodé", trobarem a les seves pàgines, unes idees, unes propostes o unes crítiques, primitives si es vol, sobre la conservació de la natura, dels boscos o dels aucells, que ens són d'allò tan familiars, com no podia ser d'altra manera, als que també ens hem dedicat a predicar en el país de la compra-venda, idees utòpiques poc o gens plasmables en comptes corrents. De la lectura de les seves quaranta pàgines, tot d'una extraurem una deducció: tota aquesta moguda de voler salvar el món de la golafreria i l'abús, no començà ni amb l'W.W.F., ni amb Greenpeace, ni en aquest país posà la primera pedra el GOB. Com en tantes altres coses, sempre hi ha hagut un abans i si aquest abans, l'inici del conservacionisme i l'ecologisme, a les illes nostres, no començà per en Lluís Pou i Bonet, no anirem massa errats.

Aquest tècnic agrònom, nascut segurament a Palma, polític, agricul-

tor i naturalista, professor i divulgador vocacional, morí l'any 1.893 sense saber que la llavor que llençà amb tanta convicció no va caure, després de tot, en un solc estèril.

I pel que fa a Francesc Barceló i Combis haurem de dir que per molts de naturalistes, sobre tot òbviament, de les nostres illes, Barceló s'els apareix amb una mica de prevenció per allò de que el que diu és poc de fiar, diuen. Bé, deu ser molt mal de dir parlant d'una obra que es va publicar a la segona meitat del segle XIX i que en el cas dels aucells, es tracta ni més ni manco que d'un "catàleg", com el mateix autor ho titula. Diem això perquè a un treball important pels estudiosos de les aus com és el *Guion de la Avifauna Balear*, publicat a Ardeola en 1958, a part de que els altres autors illencs tampoc surten massa ben parats, és veu un acarnissament amb la figura i l'obra de Barceló i Combis, titllant moltes de les seves referències de "citas infundadas", "consabidas suposiciones" o "citas muy vagas". En Barceló, al seu Catàleg, ni fa suposicions ni publica cites: és un catàleg i una espècie o surt o no surt. També s'ens diu que "Barceló fué un compilador algo fatuo y un poco copión, dotado de escasos conocimientos ornitológicos. Hubiera sido preferible que su obra no viera la luz". Sense comentaris!. El que a nosaltres ens interessa ara no és investigar la figura de Barceló i Combis, no és el lloc adequat, sinó només senyalar el fet que el Catàleg esmentat, tot i ser publicat en 1866, fou el primer treball d'aus baleàriques que no era un simple llistat. En ell trobem els inicis de parlar d'esta-

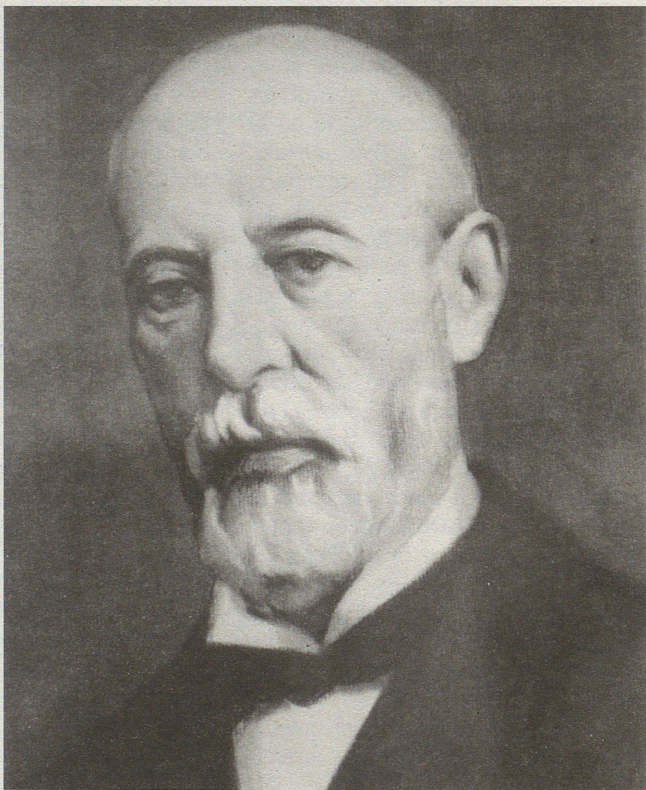
tus, de biotops, de noms populars, de distribució per illes i a més moltes de les "citas infundadas" han acabat per ser vertaderament citades pels nostres ornitòlegs d'avui. Anem ara a la biografia.

Francesc Barceló i Combis

Dins la ciència ornitològica de les illes Balears, l'obra més antiga que trobem és el "Catàleg" de'n Barceló. Abans podrem trobar llistats més o manco acurats però no una relació sistemàtica de totes les espècies d'aucells de les illes, deguda-

ment classificades, amb els noms llatins, castellans i illencs, i cada espècie acompanyada d'un succint estatut de la seva presència a l'arxipèlag. Donades les mancances de medis i coneixements en les que es movien els naturalistes d'aquells temps, vista des d'avui, en lloc de recercar errades i imprecisions -a moltes d'elles, el temps li ha donat la raó-, l'obra de'n Barceló se'ns apareix com la millor fita per començar l'estudi de l'ornitologia del nostre país.

Francesc Barceló nasqué a Peratallada (Girona), l'any 1.820. Llicenciat en Medicina i Cirurgia, i en Ciències, fou catedràtic de Física i

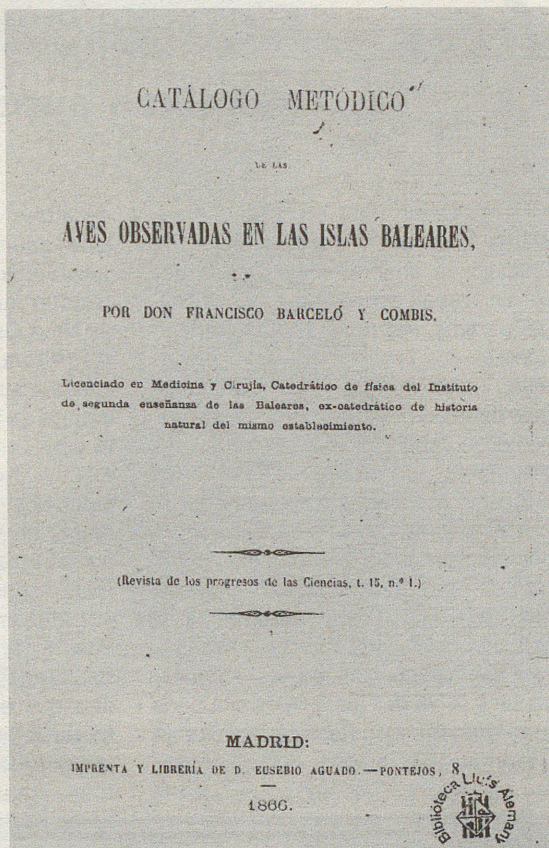
D. Francesc Barceló i Combis. Col. I.E.S. Ramon Llull. Palma (foto Juli Jurado)

Química i de Ciències Naturals de l'Institut Balear. Publicà treballs mèdics i així mateix, catàlegs de peixos i mol·luscs de l'arxipèlag. Treballà molt la botànica illenca, i fou la seva obra més destacada *La Flora de las Islas Baleares* (1.879-1.881), que havia anat precedida de dos treballs d'apunts (1.867 i 1.876). Entre 1.863 i 1.885 col·laborà amb l'almanac *El Isleño*, fent articles d'història natural i meteorologia.

Pel que fa a l'Ornitologia, Barceló i Combis publicà el seu *Catálogo Metódico de las Aves observadas en las Islas Baleares*, a Madrid, a la Revista de los Progresos de las Ciencias, l'any 1.866, completat amb una petita addenda publicada poc després a la mateixa revista.

Aquest professor, naturalista i metge, fou cavaller de l'Ordre de Carles III i membre de la Real Academia de Ciencias de Madrid, de la de Ciencias Naturales y Artes de Barcelona, de la de Medicina de Barcelona, de la Société Botanique de França i de la Sociedad Española de Historia Natural. Morí a Palma, l'any 1.889.

Per tal de concloure aquest article res millor s'ens acudeix que recomanar al lector el més encaridament possible, la lectura, respectuo-

Portada del "Catàleg" d'aus de Barceló i Combis

sa amb els més de cent cinquanta anys que ja han passat, tan del llibret d'en Pou i Bonet, "*La Agricultura i las Aves*", com del "*Catálogo Metódico*" d'en Barceló i Combis. S'ho mereixen de bon de veres.